

**СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС
ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВО ЛЮДИНИ»
І «СВОБОДА ЛЮДИНИ»**

Лазарєв В. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Конституція, закріплюючи положення про те, що людина, її права і свободи є найвищою цінністю, тим самим вказує на основний сенс існування держави [1, с. 52], виставляючи на перший план саме особу. Проте, торкаючись юридичної природи особи у державі, ми не можемо обійти сутність прав і свобод людини. Варто означити, що уже досить тривалий час незмінно обстоюється теза про відмінність між категоріями «права людини» та «свободи людини», і зокрема, що «свобода людини» – це «спосіб можливої та дозволеної поведінки людини в суспільстві».

Із цього випливає, що тим, хто дає дозвіл людині бути вільною, чи інакше – володіти свободою, звісно ж, виступає держава. Бо, як виявляється, «свободи [людини]» – це «соціальне благо суспільства». За такого мислення нічого спільного між свободою людини і природою взагалі немає.

Така теза (про «нетотожність» або «відмінність між правами і свободами як соціальними явищами») досить успішно кочує виданнями навчального характеру, що засвідчено, на жаль, не одним прикладом [2, с. 631].

Так, у підручнику «Загальна теорія держави і права» за редакцією М. Цвіка сказано, що «слід розрізняти» два поняття: «право людини» і «свобода людини» [3, с. 141; 2 с. 631].

В іншому підручнику з теорії держави і права авторства О. Скакун так само стверджується, що поняття «права» і «свободи» не тотожні: термін «права» стосується «конкретних напрямів діяльності людини», вказуючи на «міру її можливої поведінки, закріплену в нормативно-правових актах» (як приклад наведено «право на працю», «право на освіту»), натомість термін «свобода» буцімто «підкреслює широкі можливості людини, не позначає конкретних результатів, а націлює на самостійний вибір індивідом варіанта своєї поведінки» (як приклад наведено «свободу слова», «свободу преси», «свободу договору») [4, с. 71; 2 с. 631].

У навчальному посібнику С. Бостана так само наявне наступне розрізнення: права людини пропонується сприймати як «її соціальну спроможність вільно діяти, самостійно обирати вид та міру своєї поведінки», як те, що «визначає конкретні дії суб'єктів (право на освіту, право на шлюб)»; натомість «свобода», на думку авторів, є тим, що «підкреслює ширші можливості індивідуального вибору (свобода думки, свобода слова), не окреслюючи кінцевого результату її реалізації».

У підсумку, свобода – це «встановлена можливість, яка дає змогу суб'єкту здійснювати всі можливі види юридично-значимої поведінки, за винятком обмежень, [які] встановлені законом» [5, с. 290; 2, с. 631]. Як бачимо, означені автори дотримуються позиції стосовно розподілу цих явищ. Однак, проводячи з'ясування сутності розуміння категорій «права людини», «свободи людини» і їх взаємозв'язку, на нашу думку, слід звернутися підходів різних дослідників щодо визначення цих явищ.

На думку Ю. Бисаги, М. Палінчака основні права людини – гарантована законом міра свободи (можливості) особистості, яка у відповідності з досягнутим рівнем розвитку суспільства здатна забезпечити її існування і розвиток та закріплена в якості міжнародного стандарту як загальна і рівна для всіх людей [6].

І. Загоруй стверджує, що права людини – це права, які належать індивідові внаслідок того, що він є людиною. Вони співвідносяться з широким континуумом цінностей, які за своїм характером є

універсальними й у певних смислах рівно властиві всім людським істотам [7, с. 72].

О. Щадило зауважує, що свобода – це незалежність особистості, індивіда у своїх діях, виборі свого місцезнаходження; свобода пересування, свобода совісті і віросповідання, незалежно від чужої думки; можливість розпоряджатися собою і своїми здібностями, діяти на власний розсуд, будучи обмеженим тільки межами закону; можливість вибору. Однозначно потрібно визнати, що свобода це є природне благо, яке не може бути обмежене інакше, як законом і законними правами і свободами іншої людини, що не суперечать основоположним принципам права [8, с. 458].

Л. Ярмол, С. Вандьо дотримуються думки, що свобода людини як можливість власного вибору, можливість діяти за власною волею та відповідно до власних інтересів і потреб, незалежно від впливу зовнішніх чинників є природною ознакою, закладена у людську сутність еволюційно [9, с. 254].

Також достатньо цікавою є думка і Г. Клімової стосовно того, що права і свободи людини, які містяться в Конституції держави і міжнародно-правових документах з прав людини, частково – в Міжнародному Біллі про права людини, у Загальній декларації прав людини (1948 р.), а також Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод (1950 р.), Європейській соціальній хартії (1961 р.), є фундаментальними (основними) правами людини [10, с. 188].

К. Боднар відзначає, що держава не наділяє людину правами, не дарує їх людині, а лише визнає факт їхньої наявності у людини, зобов'язується їх забезпечувати шляхом законодавчого закріплення, гарантування від зазіхання на них з боку будь-кого [11, с. 118]. Дж. Локк, зокрема, зазначав: «Свобода людей, які знаходяться під владою уряду, полягає в тому, щоб мати постійне правило для життя, загальне для кожного в суспільстві та встановлене законодавчою владою, створеною у ньому [11, с. 119].

Розглянувши підходи ряду дослідників і їх наукових розвідок стосовно розуміння сутності і взаємовідношення між собою таких категорій, як «права людини» і «свободи людини», ми можемо стверджувати, що у вітчизняній юридичній науці відсутній єдиний підхід до тотожності означених понять. Водночас, здійснивши аналіз підходів до розуміння категорій права людини» і «свободи людини», які надають їм Ю. Бисага, М. Палінчак, І. Загоруй, О. Щадило, Л. Ярмол, С. Вандьо, Г. Клімова, К. Боднар ми можемо дійти висновку про тотожність означених категорій. Підтвердження цього

ми знаходимо у твердженнях цих авторів, зокрема «права людини – гарантована законом міра свободи (можливості) особистості», а «свобода людини – можливість власного вибору», що на нашу думку є тотожним.

Література:

1. Возгрін С. Ю. Межі свободи та заборона обмеження прав і свобод людини національно-правовий та міжнародно-правовий аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2013. № 6-3, Т. 1. С. 51–54.
2. Головатий С. Про людські права. Лекції. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. 760 с.
3. Загальна теорія держави і права: підручник / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. 432 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави : підручник. Київ : Алерта, 2012. 520 с.
5. Теорія держави і права : навчальний посібник / С. К. Бостан, С. Д. Гусарев, Н. М. Пархоменко та ін. Київ : Академія 2013. 348 с.
6. Бисага Ю. М., Палінчак М. М., Белов Д. М., Данканич М. М. Права людини. Ужгород, 2003. 189 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/5104/1/Права%20людини.pdf> (дата звернення: 08.06.2020).
7. Загоруй І. С. Поняття «права людини» : теоретико-правові підходи до розуміння прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2016. № 2. С. 66–82.
8. Щадило О. І. Філософсько-правове розуміння свободи людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 454–459.
9. Ярмол Л. В., Вандьо С. Поняття, значення свободи та її взаємозв'язок із правом. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2015. № 825. С. 252–257.
10. Клімова Г. П. Права і свободи людини в Україні : класифікація, гарантії реалізації. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Вип. 11. Харків : Право, 2006. С. 184–193.
11. Боднар К. А. Феномен свободи в демократичному суспільстві. *Політологічний вісник*. 2015. Вип. 79. С. 113–120.